

Robert Nowacki
Jakub Werbiński

Czynności profilaktyczne jako sposób pozyskiwania informacji dotyczących bezpieczeństwa jednostek penitencjarnych

Preventive activities as a way of obtaining information regarding the safety of penitentiary units

Artykuł podnosi problematykę sposobów pozyskiwania informacji, na terenie zakładów karnych i aresztów śledczych, które mają wpływ na ich szeroko rozumiane bezpieczeństwo. Do takich działań dochodzi codziennie we wszystkich polskich jednostkach penitencjarnych, a za zadanie to odpowiedzialny jest ich cały personel. Dzieje się to wskutek stosowania czynności profilaktycznych, których eksplanacja w niniejszym artykule została podjęta. Ponadto zapoczątkowano także próbę pewnego usystematyzowania terminologii dotyczącej sposobów pozyskiwania informacji oraz wskazania ich mocnych i słabych stron.

Pojawiły się również wnioski i rekomendacje dotyczące poruszanej problematyki. Praca obnażyła też istotne braki w zakresie deskrypcji i badań związanych z zarządzaniem informacją istotną dla bezpieczeństwa jednostek penitencjarnych.

Słowa kluczowe: Czynności profilaktyczne, Służba Więzienna, zakład karny, areszt śledczy, sposoby pozyskiwania informacji, bezpieczeństwo jednostek penitencjarnych.

The article raises the issue of methods of acquiring information on the premises of prisons and detention centres which have an impact on their broadly understood security. Such activities occur every day in all

Polish penitentiary facilities and their entire staff is responsible for this task. This happens as a result of the application of preventive measures which are explained in this article. Furthermore, a certain attempt was also undertaken to standardise the terminology concerning the methods of acquiring information and to indicate their strengths and weaknesses.

Conclusions and recommendations on the issues raised have also appeared. The paper has also revealed important deficiencies with regard to description and research related to the management of information relevant to the security of penitentiary institutions.

Key words: Preventive measures, Prison Service, prison, detention centre, methods of acquiring information, security of penitentiary institutions.

Wprowadzenie

Zakłady karne i areszty śledcze to niezwykle specyficzne instytucje charakteryzujące się oryginalnością w sposobie funkcjonowania. Oryginalność ta ujawnia się w wielu aspektach działania jednostek penitencjarnych. Jedną z nich na pewno jest współdziałanie ze sobą nierozzerwalnych grup, które w tego typu miejscu muszą współistnieć, są to osoby pozbawione wolności i kadra penitencjarna. Między wspomnianymi grupami dochodzi do szeregu interakcji i zależności, które znajdują także swoje odzwierciedlenie w pozyskiwaniu informacji przez personel penitencjarny, które wykorzystuje się na rzecz zapewnienia bezpieczeństwa. Zdobywanie tych informacji i dalszy sposób postępowania z nimi określa się jako stosowanie czynności profilaktycznych¹.

Przykładem takiego działania jest służba na stanowisku oddziałowego. Zdaniem M. Strzelca i R. Nowackiego, od szybkości rozpoznania przez oddziałowego sygnałów świadczących o zbliżającym się zagrożeniu i właściwego przekazania informacji, a także od współpracy z innymi działami służby zależy, czy w jednostce dojdzie do najpoważniejszych zdarzeń związanych z bezpieczeństwem².

¹ Ustawa z dnia 9.04.2010 r. o Służbie Więziennej, art.19a.

² M. Strzelec, R. Nowacki, *Oddział mieszkalny jako fundamentalny element w bezpieczeństwie penitencjarnym – rola oddziałowego*, „The Prison Systems Review” 2022, nr 117, s. 261.

Działanie to wpływa niezwykle istotnie na budowanie bezpieczeństwa w zakładach karnych i aresztach śledczych opartego także na innych filarach, do których z pewnością możemy zaliczyć przedsięwzięcia ochronne³ i działania ochronne⁴.

Służba Więzienna⁵ otrzymała konkretne ustawowe zadania związane z zapewnieniem bezpieczeństwa, a mianowicie:

- zapewnienie w zakładach karnych i aresztach śledczych porządku i bezpieczeństwa⁶. Zadanie to związane jest m.in. z niedopuszczeniem do wystąpienia zdarzeń w postaci buntu osób pozbawionych wolności lub naruszenia porządku na terenie jednostki organizacyjnej⁷ oraz zapewnienia bezpieczeństwa funkcjonariuszom, pracownikom i interesantom⁸;
- ochronę społeczeństwa przed sprawcami przestępstw lub przestępstw skarbowych osadzonymi w zakładach karnych i aresztach śledczych⁹. To zadanie wiąże się z niedopuszczeniem do ucieczek osób pozbawionych wolności;
- podejmowanie odpowiednich działań w celu zapewnienia skazanym bezpieczeństwa osobistego w czasie odbywania kary¹⁰, czyli m.in. niedopuszczenie do zachowań autoagresywnych.

Zadania te realizowane są w 103 jednostkach penitencjarnych, w których karę odbywa ponad 70 tysięcy¹¹ osadzonych a służbę i pracę wykonuje ponad 27 tysięcy funkcjonariuszy i pracowników¹².

³ Zarządzenie nr 2/23 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 09. 01. 2023 r., w sprawie sposobów ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej, sposobów ochrony i konwojowania skazanych oraz tymczasowo aresztowanych i zadań ochronnych funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej oraz pracowników przywieziennych zakładów pracy § 2, pkt 31.

⁴ Ibidem § 2, pkt 9.

⁵ Ustawa z dnia 9.04.2010 r. o Służbie Więziennej, art.1. Służba Więzienna jest umundurowaną i uzbrojoną formacją apolityczną podległą Ministrowi Sprawiedliwości, posiadającą własną strukturę organizacyjną.

⁶ Ibidem art., 2 pkt 6.

⁷ Zał. do zarządzenia DGSW nr 100/22 z dnia z dnia 29 grudnia 2022r. w sprawie ustalenia organizacji służby dyżurnej w jednostkach organizacyjnych Służby Więziennej, w tym sposobu i trybu informowania o zdarzeniach, które wystąpiły w Służbie Więziennej oraz ustalenia sposobu.

⁸ Zarządzenie nr 2/23 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 09. 01. 2023 r. w sprawie sposobów ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej, sposobów ochrony i konwojowania skazanych oraz tymczasowo aresztowanych i zadań ochronnych funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej oraz pracowników przywieziennych zakładów pracy § 2, pkt 12.

⁹ Ustawa z dnia 9.04.2010 r. o Służbie Więziennej, art. 2, pkt 5.

¹⁰ Ustawa z dnia 6. 06. 1997 r. Kodeks karny wykonawczy, art. 108.

¹¹ <https://www.sw.gov.pl/strona/Statystyka>, dostęp 30 maja 2023 r.

¹² Roczna informacja statystyczna za rok 2022, Ministerstwo Sprawiedliwości – Centralny Zarząd Służby Więziennej, Warszawa.

W działalności tej stosowanie czynności profilaktycznych ma ściśle określone miejsce, a każdy funkcjonariusz i pracownik jest ważnym elementem siatki powiązań w realizacji tego zadania. Dlatego istotne jest, aby każda osoba zobligowana do stosowania czynności profilaktycznych miała świadomość wagi tego zadania i była właściwie przygotowana do jego realizacji.

W tym miejscu należy skonstatować fakt, że opis podjętej problematyki, szczególnie w ujęciu naukowym, praktycznie nie funkcjonuje. Dlatego w wielu przypadkach trudno o komparatystyczne ujęcie, a zaproponowane analizy mają charakter pierwotny i autorski.

Zauważa to także J. Pomiankiewicz. Badania naukowe związane z funkcjonowaniem więziennictwa jako struktury organizacyjnej nie należą do popularnych i łatwych, co wynika w dużej mierze z hermetyczności instytucji. Baza źródłowa i literatura przedmiotu jest zatem fragmentaryczna i najczęściej rozproszona, występuje głównie w postaci artykułów, lecz nadal pomimo rozwoju w ostatnim dziesięcioleciu jest jednak dość skromna¹³.

Czynności profilaktyczne w systemie penitencjarnym

Z nazwą czynności profilaktyczne jako element systemu bezpieczeństwa, realizowany przez funkcjonariuszy Służby Więziennej, mamy do czynienia od wielu lat¹⁴. Przykładem jest Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 maja 2001 r. w sprawie sposobów ochrony, obrony i zapewnienia bezpieczeństwa zakładów karnych i aresztów śledczych. Ta regulacja prawna definiowała pojęcie czynności profilaktycznych jako:

- 1) obserwowanie zachowań i relacji między osadzonymi;
- 2) rozpoznawanie struktur podkultury przestępczej i udziału w nich osadzonych;
- 3) rozpoznawanie atmosfery i nastrojów wśród osadzonych oraz ich zamiarów godzących w bezpieczeństwo jednostki;
- 4) ustalanie relacji między osadzonymi i funkcjonariuszami.

¹³ J. Pomiankiewicz, *Podstawy zarządzania organizacją – specyfika więziennictwa (wybrane zagadnienia)*, [w:] *Zarządzanie dynamiczne w Służbie Więziennej – podręcznik refleksyjnej praktyki*, (red.) M. Strzelec, W. Kołodziejczyk, Wydawnictwo DiG, Szkoła Wyższa Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2021, s. 31.

¹⁴ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 maja 2001 r. w sprawie sposobów ochrony, obrony i zapewnienia bezpieczeństwa zakładów karnych i aresztów śledczych, § 15.

W porównaniu z wcześniejszymi regulacjami należy wymienić, według autorów, trzy najważniejsze różnice w stosowaniu czynności profilaktycznych. Obecnie:

- realizacja tego zadania ma rangę uprawnień ustawowych;
- wykonywane są wyłącznie w stosunku do osób pozbawionych wolności;
- realizują je oprócz funkcjonariuszy również pracownicy Służby Więziennej.

Natomiast w zakresie podobieństw należy wymienić odpowiedzialność dyrektora za prawidłową realizację tego zadania, a także obowiązek wyznaczenia przez niego funkcjonariusza odpowiedzialnego za gromadzenie i przetwarzanie informacji uzyskanych w wyniku wykonywanych czynności profilaktycznych¹⁵.

W obowiązujących dzisiaj uregulowaniach prawnych czynności profilaktyczne zmierzają do rozpoznania środowiska skazanych i tymczasowo aresztowanych w celu ochrony społeczeństwa przed przestępczością lub zapewnienia porządku, lub bezpieczeństwa zakładów karnych, aresztów śledczych, lub konwoju, w szczególności przez:

- 1) obserwowanie zachowań i relacji w środowisku skazanych i tymczasowo aresztowanych;
- 2) rozpoznawanie struktur podkultury przestępczej¹⁶;
- 3) rozpoznawanie atmosfery i nastrojów wśród skazanych i tymczasowo aresztowanych oraz ich zachowań, które mogą naruszyć porządek i bezpieczeństwo zakładów karnych, aresztów śledczych lub konwoju¹⁷.

Jak zostało wcześniej zauważone, w stosowaniu czynności profilaktycznych bierze udział cała kadra zakładu karnego lub aresztu śledczego na czele z dyrektorem. W każdej jednostce zostaje stworzony system regulujący przepływ pozyskanych informacji oraz dalsze czynności związane z analizą zebranych danych. Dyrektor zakładu karnego lub aresztu śledczego wskazuje imiennie funkcjonariuszy lub pracowników uprawnionych do przetwarzania informacji uzyskanych w wyniku stosowania czynności profilaktycznych, w szczególności ich sprawdzenia, analizy i klasyfikowania. Tych funkcjonariuszy lub pracowników formalnie określa się „osobami wyznaczonymi”, a potocznie „profilaktykami”.

¹⁵ Ibidem.

¹⁶ Zob. P. Moczyłowski, *Drugie życie więzienia*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1991 r.; J. Werbiński, *Git online*, „Forum Penitencjarne” 2011, nr 8, Centralny Zarząd Służby Więziennej; J. Werbiński, *Boże kopsnij rozum, czyli kilka prawd o grypszerze*, Polska the Times – Głos Wielkopolski – Magazyn, Poznań 2015

¹⁷ Ustawa z dnia 9.04.2010 r. o Służbie Więziennej, art. 19a. 2.

Wszyscy funkcjonariusze i pracownicy, którzy uzyskali informacje w wyniku stosowania czynności profilaktycznych, przekazują je niezwłocznie dyrektorowi jednostki penitencjarnej lub osobie wyznaczonej.

Osoba wyznaczona po sprawdzeniu i analizie uzyskanej informacji dokonuje wartościowania, klasyfikując ją jako:

- 1) istotną dla ochrony społeczeństwa przed przestępczością lub dla zachowania porządku, lub bezpieczeństwa zakładu karnego, aresztu śledczego, lub konwoju;
- 2) mogącą być istotną dla ochrony społeczeństwa przed przestępczością lub dla zachowania porządku, lub bezpieczeństwa zakładu karnego, aresztu śledczego, lub konwoju;
- 3) nieistotną dla ochrony społeczeństwa przed przestępczością lub dla zachowania porządku, lub bezpieczeństwa zakładu karnego, aresztu śledczego, lub konwoju¹⁸.

Został także określony sposób dalszego postępowania z już sklasyfikowaną informacją. Zgodnie ze wskazaniem informację uznaną za istotną dla ochrony społeczeństwa przed przestępczością lub bezpieczeństwa jednostki penitencjarnej, lub konwoju, osoba wyznaczona niezwłocznie przekazuje dyrektorowi zakładu karnego lub aresztu śledczego celem podjęcia dalszych działań. Natomiast w przypadku kiedy informację uznaje się za mogącą być istotną, osoba wyznaczona poddaje ją dalszej analizie, a poczynione w związku z nią ustalenia przekazuje dyrektorowi zakładu karnego lub aresztu śledczego celem dalszego wykorzystania. W przypadku uznania informacji za nieistotną osoba wyznaczona informuje o tym fakcie dyrektora jednostki, podając przyczyny takiej klasyfikacji.

Ponadto należy zauważyć, że każda czynność profilaktyczna wymaga udokumentowania i podlega rejestracji. Co ważne, osadzonym nie udostępnia się dokumentacji wygenerowanej i zgromadzonej w toku stosowania czynności profilaktycznych.

Wyżej opisane zasady budują procedurę działania, która zostaje określona w każdej jednostce z wzięciem pod uwagę jej specyfiki. Ważne jest, aby poszczególni funkcjonariusze i pracownicy znali swoje zadania i w odpowiedni sposób reagowali na pozyskane informacje. Można także stwierdzić, że w związku z mało mierzalnym charakterem działania, jakim

¹⁸ Ibidem, art.19b. 1,2,3.

jest stosowanie czynności profilaktycznych, na poziomie zdobywania informacji, ważne jest zaangażowanie poszczególnych osób w tę czynność.

W związku ze stosowaniem czynności profilaktycznych funkcjonariusze i pracownicy są obowiązani zapewnić ochronę źródeł pozyskania informacji. Funkcjonariusze i pracownicy stosujący czynności profilaktyczne mogą korzystać z pomocy innych osób posiadających informacje mogące służyć do rozpoznania środowiska skazanych i tymczasowo aresztowanych. Pomoc innych osób może polegać na świadomym i dobrowolnym udziale w stosowanych czynnościach profilaktycznych, w szczególności przez przekazywanie informacji i dokumentów świadczących o planowaniu działań naruszających porządek i bezpieczeństwo zakładu karnego, aresztu śledczego lub konwoju¹⁹.

Czynności profilaktyczne zdają się stanowić swoiste uzupełnienie dla szeregu uporządkowanych, planowanych i rutynowych czynności ochronnych i penitencjarnych, skrupulatnie realizowanych przez personel. Są one ukierunkowane na to, co być może jeszcze nie zostało do końca rozpoznane, a jednak zagraża bezpieczeństwu w zakładzie czy areszcie. Informacje pozyskane w drodze czynności profilaktycznych mogą w krytycznych, newralgicznych momentach zapobiec poważnym incydentom²⁰.

Znaczenie informacji w stosowaniu czynności profilaktycznych

Mówiąc o czynnościach profilaktycznych, nie sposób, nie odnieść się do informacji jako zjawiska. Uprawnionym wydaje się stwierdzenie że, informację należy traktować jako kluczowy, a na pewno inicjujący czynnik w analizowanych działaniach. Rozważania przedmiotowego zagadnienia warto rozpocząć od zmiennej, która niejako zapoczątkowuje czynności profilaktyczne, a mianowicie – pozyskiwania informacji²¹. Informacja jako zjawisko została zdefiniowana i skalsyfikowana na bardzo wiele sposobów. W zależności od kontekstu jej określenie znajduje wiele form

¹⁹ Ibidem, art.19a. 6, 7.

²⁰ W. Mazurek, G. Fuchs, *Intuicja w podejmowaniu decyzji istotnych dla bezpieczeństwa personalnego w jednostkach penitencjarnych*, „Probacja” 2021, nr 2, s. 20.

²¹ Z. Nowacki, *Zasadność stosowania czynności profilaktycznych w jednostkach penitencjarnych*, [w:] *Prawo i porządek publiczny*, (red.) M. Kuryłowicz, M. Strzelec, Szkoła Wyższa Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2022 r. s. 79.

i przyjmuje różny charakter, jednak zawsze wspólnym mianownikiem i jej istotą powinna być wiedza na określony temat, którą ze sobą niesie. Informacja (łac. informatio – przedstawienie, wizerunek; informare – kształtować, przedstawiać) – termin interdyscyplinarny, definiowany różnie w różnych dziedzinach nauki²².

Jak zauważa M. Szyłkowska, obecnie nie podlega już dyskusji fakt, że informacja jest zarówno strategicznym i fundamentalnym elementem funkcjonowania każdego podmiotu, towarem czy produktem, lecz także bronią – siłą i środkiem do tworzenia przewagi²³.

Zdaniem K. Lidela, P. Piaseckiej, i T.R. Aleksandrowicz, znaczenia informacji we współczesnym świecie nie trzeba udowadniać. Nasze funkcjonowanie – zarówno na poziomie jednostki czy wspólnoty lokalnej, jak też państwa czy struktur ponadnarodowych – wymaga korzystania z wielu informacji. Nie jest to bynajmniej szczególną cechą współczesności, jednak rozwój nowoczesnych technologii informacyjnych spowodował daleko idące zmiany związane właśnie z wykorzystaniem informacji, dostępem do nich, ich przetwarzaniem i korzystaniem z nich²⁴.

Przywołując J.J. Czarkowskiego i M. Strzelca można potwierdzić, że od czasów najdawniejszych ludzie dążyli do poznania swojego otoczenia. Obserwowali i rejestrowali w swoich umysłach różne zjawiska i wydarzenia, uzyskując w ten sposób niezbędne informacje potrzebne w codziennym życiu²⁵.

Natomiast zdaniem M. Grabowskiego oraz A. Zajac informacja to dane zawarte w komunikacie, zinterpretowane przez odbiorcę, mające dla niego znaczenie i wnoszące do jego świadomości element nowości, czyli zmniejszające jego niewiedzę. Aby dane stały się informacją, niezbędny jest ich odbiorca, który decyduje, po pierwsze czy chce dane zinterpretować, po drugie czy są one dla niego zrozumiałe i w jakim stopniu. Wtedy dane stają się dla odbiorcy wiadomością. Następnie odbiorca określa, czy wiadomość jest powtórzeniem czegoś co już wie, czy też stanowi dla niego element nowości, jeśli tak, to wiadomość staje się

²² <https://pl.wikipedia.org/wiki/Informacja> (dostęp: 04.09.2023).

²³ M. Szyłkowska, *Bezpieczeństwo informacyjne państwa. Wybrane problemy*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2019, s. 20.

²⁴ K. Lidel, P. Piasecka, T.R. Aleksandrowicz, *Analiza informacji. Teoria i praktyka*. Difin SA. Warszawa 2012, s. 9.

²⁵ J.J. Czarkowski i M. Strzelec, *Praca badawcza penitencjarysty*, Wydawnictwo Episteme, Wyższa Szkoła Kryminologii i Penitencjarystyki, Warszawa 2020, s. 41.

informacją. Ponieważ informacja zależy od zdolności interpretacyjnych odbiorcy, ma ona charakter subiektywny²⁶.

P. Sienkiewicz stwierdza, że informacja to zbiór faktów, zdarzeń, cech itp. określonych obiektów (rzeczy, procesów, systemów) zawarty w wiadomości (komunikacie), tak ujęty i podany w takiej postaci (formie), że pozwala odbiorcy ustosunkować się do zaistniałej sytuacji i podjąć odpowiednie działania umysłowe lub fizyczne²⁷.

Najogólniej mówiąc i łącząc kilka definicji, informacje są to dane w różnej postaci (liczb, dźwięku, tekstu itp.), które zwiększają naszą wiedzę na dany temat²⁸.

Informację możemy rozpatrywać w wielu wymiarach w zależności, od których termin ten nabiera innego charakteru znaczeniowego. Jest to zwrot o dużej uniwersalności i zastosowaniu, poczynając od języka potocznego do terminologii bardzo fachowej i precyzyjnej. W jednostkach penitencjarnych także ten konkretny typ pozyskiwanej informacji nabrał własnego zabarwienia instytucjonalnego. A informacja sama w sobie bywa determinantem podejmowanych decyzji i działań²⁹.

Tabela 1.

Autorzy	Definicje danych	Definicje informacji
Avison and Fitzgerald (1995)	dane reprezentują nieustrukturyzowane fakty (s. 12)	informacja ma znaczenie... pochodzi z wyselekcjonowania danych, ich podsumowania i prezentacji w taki sposób, aby były użyteczne dla odbiorcy (s. 12).
Clare and Loucopoulos (1987)	fakty zgromadzone z obserwacji lub zapisów dotyczących zjawisk, obiektów lub ludzi (s. 2)	wymagania do podejmowania decyzji. Informacje są produktem istotnego przetwarzania danych (s. 2).
Galland (1982)	fakty, koncepcje lub wyniki w postaci, która może być komunikowana i interpretowana (s. 57)	informacje to to, co powstaje w wyniku pewnych działań myślowych człowieka (obserwacji, analiz) z sukcesem zastosowanych do danych aby odkryć ich istotę lub znaczenie (s. 127).

²⁶ M. Grabowski, A. Zając, *Dane, informacja, wiedza – próba definicji*, Zeszyty Naukowe nr 798, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Kraków 209, s. 112.

²⁷ P. Sienkiewicz, *Wartościowanie informacji w systemach zarządzania*, Współczesne Problemy Zarządzania Nr 2/2018, Zeszyty Naukowe Wydziału Informatycznych Technik Zarządzania Wyższej Szkoły Informatyki Stosowanej i Zarządzania, Warszawa 2018, s. 25.

²⁸ <https://flstrefa.pl/informacja.html>, (dostęp: 17.08.2023).

²⁹ J. Werbiński, *Information as an element of security in the penitentiary (based on polish solutions)*, Jurnal of security and sustainability issues, 2021, vol. 11, s. 402.

Autorzy	Definicje danych	Definicje informacji
Hicks (1993, 3rd Ed)	reprezentacja faktów, koncepcji lub instrukcji w sposób sformalizowany, umożliwiający komunikowanie, interpretacje lub przetwarzanie przez ludzi lub urządzenia automatyczne (s. 668).	dane przetworzone tak, aby miały znaczenie dla decydenta w konkretnej sytuacji decyzyjnej (s. 675).
Knight and Silk (1990)	numery reprezentujące obserwowalne obiekty lub zagadnienia (fakty) (s. 22)	znaczenie dla człowieka związane z obserwowanymi obiektami i zjawiskami (s. 22)
Laudon and Laudon (1991)	surowe fakty, które mogą być kształtowane i formowane aby stworzyć informacje (s.14)	dane, które zostały ukształtowane lub uformowane przez człowieka w istotną i użyteczną postać (s. 14)
Maddison (red.) (1989)	język naturalny: podane fakty, z których inni mogą dedukować, wyciągać wnioski. Informatyka: znaki lub symbole, w szczególności w transmisji w systemach komunikacji i w przetwarzaniu w systemach komputerowych; zwykle, choć nie zawsze reprezentujące informacje, ustalone fakty lub wynikającą z nich wiedzę; reprezentowane przez ustalone znaki, kody, zasady konstrukcji i strukturę (s.168)	zrozumiała, użyteczna, adekwatna komunikacja w odpowiednim czasie; jakiegokolwiek rodzaj wiedzy o rzeczach i koncepcjach w świecie dyskusji, która jest wymieniana pomiędzy użytkownikami; to treść, która ma znaczenie, a nie jej odwzorowanie (s. 174)
Martin and Powell (1992)	surowce życia organizacji; składają się z rozłącznych numerów, słów, symboli i sylab odwołujących się do zjawisk i procesów biznesu (s.10)	informacje pochodzą z danych, które zostały przetworzone tak, aby stały się użyteczne w podejmowaniu decyzji w zarządzaniu (s. 10)

Wybrane definicje danych i informacji zaczerpnięte z literatury

Źródło : (Checkland, Holwell, 2002, s. 94-95)³⁰

Jak wyżej zostało już wspomniane, pozyskiwanie i wykorzystywanie informacji istotnej dla bezpieczeństwa jednostki penitencjarnej fachowo określa się mianem stosowania czynności profilaktycznych – jest ono ważnym elementem bezpieczeństwa każdego zakładu karnego i aresztu śledczego. Co istotne, wszyscy funkcjonariusze i pracownicy są zobligowani do realizacji tego zadania. Oczywiście pełnienie służby czy wykonywanie

³⁰ M. Grabowski, A. Zając, *Dane, informacja...*, op. cit., s. 105-106.

pracy na konkretnym stanowisku determinuje możliwości w zakresie pozyskania danych, przekłada się także na rodzaj wykorzystywanych metod i technik oraz narzędzi w trakcie tego działania.

Sposoby pozyskiwania informacji w stosowaniu czynności profilaktycznych – ujęcie teoretyczne i praktyczne

Informacja, a szczególnie jej zdobywanie to ciągły proces. Z podobną sytuacją mamy do czynienia we wszystkich zakładach karnych i aresztach śledczych, gdzie pozyskiwanie informacji istotnej dla bezpieczeństwa tych jednostek jest niezwykle ważnym elementem³¹ systemu wpływającego na zapewnienie bezpieczeństwa.

Służba Więzienna poprzez wieloletnią praktykę i doświadczenia w zdobywaniu informacji istotnej dla bezpieczeństwa wypracowała wiele sposobów, za pomocą których pozyskuje pożądaną wiedzę. Rodzaje sposobów, które zostaną niżej wskazane i opisane, stanowią wybraną część z możliwych. Katalog metod i technik pozyskiwania informacji jest katalogiem otwartym, co daje możliwość bardzo niestandardowego i twórczego podejścia do omawianych działań. Wśród najbardziej popularnych sposobów należy wskazać: obserwację, rozmowę, nasłuch (kontrolę rozmów), analizę dokumentacji, osobowe źródła informacji.

Analizując sposoby pozyskiwania informacji w stosowaniu czynności profilaktycznych, można je porównać do zbierania informacji na potrzeby prowadzenia badań naukowych, gdyż w dużej mierze wykazują one zbieżność z tym procesem. Na pewno jest tak w początkowej fazie, gdzie mamy do czynienia z pozyskiwaniem danych. Przede wszystkim chodzi o zebranie wartościowych i użytecznych informacji, które zostaną odpowiednio spożytkowane w dalszej części procesu. W przypadku czynności profilaktycznych nie jest to takie oczywiste, możemy mieć do czynienia z wieloma trudnościami i niewiadomymi. Niemniej powinniśmy dążyć, aby miały one kluczowe cechy tj.:

- jakość (ogół właściwości związanych ze zdolnością zaspokojenia potrzeb użytkownika informacji);
- aktualność (właściwy czas);

³¹ J. Werbiński, *Information...* op. cit. s. 402.

- dokładność (wartość rzeczywista);
- rzetelność (staranność, obiektywność, poprawność);
- wartość;
- wystarczalność (umożliwiająca podejmowanie decyzji)³².

Należy zastanowić się, jakie metody, techniki i narzędzia na potrzeby tych działań możemy wykorzystać.

Jak wyjaśniają T. Pilch oraz T. Bauman, wyróżnione wyżej pojęcia zachowują względem siebie określony stosunek zakresowy. Nadużywając trochę zasad logiki, można jednak stwierdzić, że metoda jest pojęciem najszerszym i nadrzędnym w stosunku do techniki i narzędzia badawczego. Technika z kolei jest pojęciem podrzędnym co do metody i nadrzędnym w stosunku do narzędzia badawczego. To ostatnie zaś ma zakres najwęższy i jest pojęciem podrzędnym zarówno wobec pojęcia metody, jak i techniki badawczej³³.

Natomiast H. Dźwigoł zauważa że, metodę można definiować jako świadomy i konsekwentny sposób postępowania czy działania badacza warunkujący osiągnięcie zakładanego celu. Technika natomiast może zostać zdefiniowana jako narzędzie, które służy do rozwiązywania pojawiających się problemów. W praktyce rozróżnieniem metody i techniki nie jest sprawą prostą³⁴.

Zdaniem L.F. Korzeniowskiego, aby rozwiązać dowolny problem teoretyczny lub praktyczny, trzeba dokonać wyboru odpowiedniej metody, czyli takich powtarzalnych i systematycznie uporządkowanych sposobów postępowania, które umożliwią realizację zamierzonego celu. Tam, gdzie chodzi o szczegółowe zagadnienia dotyczące sposobu zbierania danych i ich opracowywania, stosowane bywa pojęcie technika³⁵.

Biorąc pod uwagę możliwość różnorodnego interpretowania metod i technik, autorzy proponują w kontekście stosowania czynności profilaktycznych używać ogólnego stwierdzenia „sposobu” pozyskiwania informacji. Choć w dużym uproszczeniu można wypracować podział stanowiący, że metoda to działanie ogólne, które możemy dookreślić konkretną techniką lub działaniem zawierające w sobie kilka technik. Z praktycznego

³² M. Szyłkowska, *Bezpieczeństwo...* op. cit. s. 20 -21.

³³ T. Pilch, T. Bauman, *Zasady badań pedagogicznych. Strategie ilościowe i jakościowe*, Wydawnictwo Akademickie „Żak” (wydanie drugie poprawione i rozszerzone) Warszawa 2001, s. 72.

³⁴ H. Dźwigoł, *Założenia do budowy metodyki badawczej*, Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej. Organizacja i zarządzanie, Tom 78, Gliwice 2015 s. 101.

³⁵ L. F. Korzeniowski, *Podstawy nauk o bezpieczeństwie. Wydanie II. Zarządzanie Bezpieczeństwem*, Difin, Warszawa 2017, s. 54.

punktu widzenia i próby osiągnięcia celu stosowania czynności profilaktycznych dla funkcjonariusza i pracownika zakładu karnego czy aresztu śledczego nie jest kluczowe teoretyczne definiowanie podejmowanych działań a raczej skuteczność ich realizacji.

W przyszłości podejmując odpowiednie badania, warto dokonać głębszej analizy zagadnienia i próby zdefiniowania terminologii (niewystępującej w ustawie) w obszarze stosowania czynności profilaktycznych.

Poniżej bardziej szczegółowe wyjaśnienie znajdzie część sposobów pozyskiwania danych wykorzystywanych w stosowaniu czynności profilaktycznych. Sposoby te wydają się najpopularniejsze i najbardziej oczywiste z punktu widzenia możliwości rozpoznania środowiska osadzonych i ich niepożądanych zamiarów.

Obserwacja

Jeżeli mówimy o zdobywaniu informacji, to pierwszym i najbardziej naturalnym sposobem jej pozyskiwania wydaje się być obserwacja. W naturalny sposób zostaliśmy wyposażeni w zmysł wzroku i poprzez niego przy towarzyszeniu innych możliwości analitycznych realizujemy proces poznawczy. Obserwacja towarzyszy nam w każdej sytuacji, dlatego łatwo wykorzystać ją jako sposób zbierania informacji.

Według M. Ciesielskiej, K. Wolnik-Boström oraz M. Öhlander obserwacja jest jedną z najważniejszych metod badawczych w naukach społecznych i zarazem jedną z najbardziej różnorodnych. Pod nazwą obserwacja kryje się bowiem wiele technik i pojęć, niejednokrotnie trudno porównywalnych zarówno pod względem przebiegu, jak i przewidywanych rezultatów³⁶.

Dla porównania T. Pilch i T. Bauman uważają, że obserwacja jest czynnością badawczą polegającą na gromadzeniu danych drogą postrzeżeń³⁷.

Szereg definicji opisujących ten sposób pozyskiwania danych wskazuje go jako podstawowy i oczywisty. W trakcie analiz literatury definiującej to zjawisko możemy spotkać także podziały na różne rodzaje obserwacji, które doprecyzowują jej charakter.

³⁶ M. Ciesielska, K. Wolnik Boström, M. Öhlander, *Obserwacja*, [w:] *Badania jakościowe. Metody i narzędzia. Tom II*, (red.) Dariusz Jemielniak, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2012, s. 41.

³⁷ T. Pilch, T. Bauman, *Zasady...*, op. cit., s. 86.

Jak zauważa J.J. Czarkowski i M. Strzelec, obserwacja ma różne rodzaje, tak jak rozmaite zjawiska, osoby, działania czy przedmioty możemy obserwować. W konsekwencji są to rozliczne, właściwie całkowicie różne sposoby pozyskiwania danych, które zależą od rodzaju obserwowanych zjawisk i zmiennych. Do rodzajów obserwacji zaliczamy obserwację uczestniczącą lub nieuczestniczącą³⁸. Możemy spotkać się także z innymi podziałami dotyczącymi rodzajów obserwacji, dość częsty to obserwacja jawna lub ukryta.

Przechodząc do obserwacji jako sposobu pozyskiwania informacji wskutek stosowania czynności profilaktycznych, należy wrócić do zapisów Ustawy z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej, gdzie w art. 19 ust. 2 pkt 1 znajdziemy bezpośrednie odwołania do tego sposobu – *”obserwowanie zachowań i relacji w środowisku skazanych i tymczasowo aresztowanych”*. Biorąc pod uwagę to, że wszyscy funkcjonariusze i pracownicy stosują czynności profilaktyczne, możemy wykazać gros sytuacji, w których może dojść do pozyskania danych tym sposobem. Także biorąc pod uwagę ilość stanowisk³⁹, z którymi mamy do czynienia w jednostkach penitencjarnych, możliwość wykorzystywania tego sposobu wydaje się niezwykle perspektywiczna. Przykładem jest wykonywanie zadania w postaci dozoru osadzonych, polegającego m.in. na obserwowaniu jego zachowania podczas pobytu poza celą mieszkalną⁴⁰.

Należy zaznaczyć, że do zaobserwowania zachowań i relacji w środowisku osadzonych nie jest konieczny tzw. bezpośredni kontakt z osadzonym. Sytuacje, które powinny zwrócić naszą uwagę, możemy zaobserwować także z dystansu lub przez system telewizji przemysłowej. Co więcej, w sytuacji obserwacji niejawnej możemy zakładać, że zachowanie prezentowane przez obserwowanych osadzonych jest nieskrępowane, tym samym pozyskane dane mają dużą wiarygodność. W tym przypadku mowa jest przede wszystkim o stanowisku monitorowego, gdzie do podstawowego zadania zalicza się właśnie stałe obserwowanie zachowania osadzonych objętych monitorowaniem zachowania, za pomocą systemu

³⁸ J.J. Czarkowski i M. Strzelec, *Praca...*, op. cit., s. 73.

³⁹ Zob. R. Nowacki, *Dowódca zmiany w Służbie Więziennej – aspekty prawne i wykonawcze*, „The Prison Systems Review” 2022, nr 115, Szkoła Wyższa Wymiaru Sprawiedliwości. J. Werbiński, *Monitorowy – rola i zadania w systemie bezpieczeństwa penitencjarnego*, „The Prison Systems Review” 2022, nr 115, Szkoła Wyższa Wymiaru Sprawiedliwości.

⁴⁰ Zarządzenie nr 2/23 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 09.01.2023 r., w sprawie sposobów ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej, sposobów ochrony i konwojowania skazanych oraz tymczasowo aresztowanych i zadań ochronnych funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej oraz pracowników przywieziennych zakładów pracy § 2, pkt 4.

monitorowania⁴¹. Osoby te zwane również „osadzonymi monitorowanymi”, to według R. Nowackiego i K. Kostery wszyscy osadzeni przebywający w celach, gdzie zgodnie z przepisami prawa jest obowiązek stosowania kamer. Należą do nich również osadzeni, co do których w zakresie swoich kompetencji dyrektor zakładu karnego lub aresztu śledczego taką decyzję może podjąć. Mowa tutaj o:

- osadzonym, w stosunku do którego dyrektor podjął decyzję o stałym monitorowaniu z uwagi na zapewnienie mu bezpieczeństwa, np.:
- osadzonym suicydalnym, czyli osadzonym z tendencjami samobójczymi;
- oskarżonym lub skazanym za przestępstwa pedofilii lub czyny dotyczące wolności seksualnej;
- osadzonym medialnym, czyli pozostającym w zainteresowaniu środków masowego przekazu;
- osadzonym, w stosunku do którego dyrektor podjął decyzję o stałym monitorowaniu ze względów medycznych, np. w oddziale szpitalnym, znajdującym się na terenie zakładu karnego lub aresztu śledczego;
- osadzonym „niebezpiecznym”, czyli osadzonym zakwalifikowanym jako stwarzający poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu;
- osadzonym, co do którego użyty został środek przymusu bezpośredniego w postaci celi zabezpieczającej⁴².

Innym przykładem obserwowania za pomocą system telewizji przemysłowej na terenie jednostki organizacyjnej jest pełnienie służby na stanowisku przeznaczonym do obserwowania terenu lub obiektów jednostki organizacyjnej za pomocą systemu monitorowania, lub sterowania systemem elektronicznej kontroli dostępu. Do głównych zadań tego funkcjonariusza lub pracownika należy obserwacja wyznaczonego terenu lub obiektów, a także ruchu osób⁴³, w tym przede wszystkim osób pozbawionych wolności.

Obserwacja bezpośrednia na terenie jednostki penitencjarnej może być prowadzona w wielu miejscach, a dokładnie we wszystkich, w których pojawiają się osadzeni. Są to na terenie każdego zakładu karnego czy aresztu śledczego dziesiątki miejsc i sytuacji, w których mogą przebywać te osoby.

⁴¹ Ibidem, § 66 ust. 2, pkt 3.

⁴² R. Nowacki, K. Kostera, *Zastosowanie kształcenia zdalnego w doskonaleniu zawodowym funkcjonariuszy Służby Więziennej na przykładzie Kursu dla funkcjonariuszy służby więziennej pełniących służbę na stanowisku monitorowego* [w:] *Wybrane aspekty kształcenia funkcjonariuszy służb mundurowych*, red. nauk. M. Strzelec, Warszawa 2022, s. 69.

⁴³ Ibidem, § 67 ust.1 pkt 2.

Oddział mieszkalny⁴⁴, w tym cele mieszkalne, to miejsce, w którym mamy do czynienia z największą liczbą osadzonych, tym samym możliwość zaobserwowania różnych niebezpiecznych sytuacji wydaje się największa. Każde otwarcie celi, przeprowadzenie apeli, wizytacji, kontroli zachowania osadzonych tam przebywających sprzyja wykorzystaniu tego sposobu.

Nie zapominajmy jednak, że z osadzonymi mamy do czynienia także w innych miejscach i kontekstach sytuacyjnych. I to właśnie w nich ze względu na możliwość spotkania się tam osadzonych nieprzebywających ze sobą w jednej celi mieszkalnej możemy dostrzec interesujące nas sytuacje. Do tego rodzaju miejsc możemy zaliczyć np.: place spacerowe, sale widzeń, miejsca zatrudnienia, miejsca realizacji zajęć sportowych (boiska, sale sportowe) lub kulturalno-oświatowych (świetlice, pracownie itp.), miejsca odbywania się posług religijnych, miejsca spotkań grupowych, poczekalnie itp.

Umiejętność zaobserwowania istotnych a czasem niejednoznacznych sytuacji jest kwestią bardzo indywidualną i subiektywną. Dlatego obserwacja wymaga dużej świadomości i odpowiedzialności szczególnie w interpretowaniu niektórych zaobserwowanych okoliczności.

Funkcjonariusz i pracownik powinien liczyć się z tym i być na to przygotowanym, że sposób ten może wykorzystać spontanicznie lub planowo.

Tabela 2.

Sposób realizacji czynności profilaktycznych	Mocne strony	Słabe strony
obserwacja	– łatwość skorzystania z obserwacji, – możliwość zaobserwowania sytuacji nagłych, – możliwość wykorzystania dodatkowych narzędzi np. telewizja przemysłowa, – szeroka możliwość stosowania zarówno w sposób jawny, jak i ukryty	– możliwość złego zinterpretowania zaobserwowanej sytuacji, – spontaniczność sytuacji może spowodować zaskoczenie

Wady i zalety obserwacji osadzonych jako sposobu pozyskiwania informacji w zakładzie karnym / areszcie śledczym

Źródło: opracowanie własne

⁴⁴ Ibidem, § 3,1- § 8 oraz § 2 pkt 20 – oddział mieszkalny – wyodrębniony organizacyjnie zespół cel mieszkalnych i pomieszczeń.

Rozmowa / wywiad

Kolejnym sposobem pozyskiwania informacji jest niewątpliwie rozmowa lub jej bardziej planowy i systemowy rodzaj, jakim jest wywiad. W sytuacjach pozyskiwania informacji istotnych dla bezpieczeństwa jednostek penitencjarnych mamy do czynienia z jednym i drugim. Z jednej strony funkcjonariusze i pracownicy przeprowadzają szereg sformalizowanych (potwierdzanych pisemnie) rozmów, z drugiej zaś strony każdy kontakt osadzonego z personelem więziennym powoduje niezliczoną ilość rozmów spontanicznych. Każda z nich może okazać się dobrą sytuacją do pozyskania cennych danych.

Powyższy sposób zdobywania wiedzy tak określa J.J. Czarkowski i M. Strzelec: wywiad to najogólniej rozmowa kierowana, w której udział biorą co najmniej dwie osoby (...) Nie jest to oczywiście taka zwykła rozmowa, lecz forma dialogu umożliwiająca badającemu uzyskanie od respondenta takich informacji, które pomogą zrealizować badaczowi postawiony cel badań⁴⁵.

Natomiast zdaniem L.F. Korzeniowskiego metody wywiadu polegają na prowadzeniu rozmowy, w której uczestniczą co najmniej dwie osoby: wywiadowca i respondent. Nie jest to po prostu konwersacja, lecz taka rozmowa, w której toku prowadzący rozmowę chce uzyskać od respondenta dane określone celem badań. Wywiad jest zatem pewnym procesem, którym badający stara się oddziaływać na badanego stawianymi pytaniami i skłonić go do udzielenia odpowiedzi na temat będący celem badania⁴⁶.

W opinii N.K. Denzin oraz Y.S. Lincoln – wywiad jest rozmową – sztuką zadawania pytań i słuchania. Nie jest neutralnym narzędziem, jako że rzeczywistość sytuacji wywiadu jest tworzona przez co najmniej dwoje ludzi. W tym kontekście udzielane są odpowiedzi. Tak zatem wywiad wytwarza pewne usytuowane rozumienie, zakorzenione w specyficznych epizodach interakcyjnych, a wpływ nań mają osobiste cechy ankietera (...) ⁴⁷.

Pobyt osadzonego w jednostce penitencjarnej niemal od przekroczenia bramy więziennej przy wejściu do niej, aż do jej opuszczenia po odbyciu

⁴⁵ J.J. Czarkowski, M. Strzelec, *Praca...*, op. cit., s. 81.

⁴⁶ L.F. Korzeniowski, *Podstawy...*, op. cit., s. 59.

⁴⁷ N.K. Denzin, Y.S. Lincoln, *Metody badań jakościowych*. Tom II, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2014, s. 5.

wyroku, wiąże się z rozmowami dotyczącymi bardzo różnych stanów rzeczy. W ich trakcie, poza ustaleniem szeregu kwestii formalno-prawnych, socjalno-bytowych, zdrowotnych mogą pojawić się także informacje związane z bezpieczeństwem samych osadzonych czy jednostki. Rozmowa to doskonały moment na stosowanie czynności profilaktycznych i zawsze w jej trakcie funkcjonariusz lub pracownik powinien być przygotowany na pozyskanie informacji związanej z bezpieczeństwem.

Poniżej wskazano, określony przepisami, katalog rozmów (nie jest on zamknięty), które przeprowadza się z osadzonymi. Część z nich jest odnotowywana na zunifikowanych drukach – są to:

- 1) rozmowa informacyjna;
- 2) rozmowa wstępna;
- 3) rozmowa w związku z istotną zmianą sytuacji osobistej, prawnej lub rodzinnej osadzonego;
- 4) rozmowa w związku z odbywaniem przez osadzonego kary dyscyplinarnej umieszczenia w celi izolacyjnej;
- 5) rozmowa po zmianie oddziału mieszkalnego;
- 6) rozmowa w związku z projektem indywidualnego programu oddziaływania, o którym mowa w art. 95 § 1 kodeksu (Kodeks karny wykonawczy);
- 7) rozmowa przed podjęciem decyzji o skierowaniu do nauczania lub szkolenia, a także przed wycofaniem z nauczania lub szkolenia albo pozbawieniem możliwości nauczania;
- 8) rozmowa przed podjęciem decyzji o skierowaniu do zatrudnienia oraz wycofaniu osadzonego z zatrudnienia;
- 9) rozmowa przed opuszczeniem przez osadzonego zakładu karnego w związku z przetransportowaniem;
- 10) rozmowa po przetransportowaniu;
- 11) rozmowa w związku z koniecznością uaktualnienia potrzeb w zakresie przygotowania osadzonego do zwolnienia;
- 12) rozmowa przed i po czasowym opuszczeniu przez skazanego zakładu karnego po raz pierwszy, po przerwie trwającej dłużej niż 6 miesięcy, a także po powstaniu istotnych zmian w sytuacji prawnej lub rodzinnej skazanego;
- 13) rozmowa końcowa⁴⁸.

⁴⁸ Zarządzenie nr 19/16 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 14.04.2016 r. w sprawie szczególnych zasad prowadzenia i organizacji pracy penitencjarnej oraz zakresu czynności funkcjonariuszy i pracowników działów penitencjarnych i terapeutycznych oraz oddziałów penitencjarnych – § 37. 1.

Należy wrócić także do rozmów spontanicznych, które realizują wszyscy funkcjonariusze wchodzący w kontakt z osadzonymi. Ilość tych sytuacji powoduje, że trudno byłoby je sformalizować i nazwać. Mogą one być jednak cenne z punktu widzenia informacji związanych z bezpieczeństwem. Z powodów obiektywnych możemy stwierdzić, że największa część rozmów prowadzona jest w obrębie oddziałów penitencjarnych i realizują je przede wszystkim funkcjonariusze działu ochrony i działu penitencjarnego.

Tabela 3.

Sposób realizacji czynności profilaktycznych	Mocne strony	Słabe strony
rozmowa/wywiad	– łatwość wykorzystania rozmowy, – wskazanie obligatoryjnych sytuacji przeprowadzania rozmowy	– obawa ze strony osadzonych dotycząca przekazywania informacji personelowi więziennemu, – przekazywanie przez osadzonych nieprawdziwych informacji, – przekazywanie informacji w sposób zawołowany („czytanie między wierszami”)

Wady i zalety rozmowy / wywiadu jako sposobu pozyskiwania informacji w zakładzie karnym / areszcie śledczym

Źródło: opracowanie własne

Za organizowanie i sprawowanie nadzoru nad rozpoznawaniem nastrojów osadzonych oraz zapewnieniem przekazywania informacji wyznaczonemu funkcjonariuszowi odpowiedzialnemu za gromadzenie i przetwarzanie informacji uzyskanych w wyniku realizacji czynności profilaktycznych odpowiedzialnym jest dyrektor jednostki penitencjarnej lub jego zastępca – „kierujący” oddziałem penitencjarnym⁴⁹. Natomiast za inicjowanie rozwiązań mających na celu sprawne wykonywanie

⁴⁹ Zarządzenie nr 23/2018 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 18.04.2018 r. w sprawie tworzenia i organizacji oddziałów penitencjarnych w zakładach karnych i aresztach śledczych, § 6 ust. 2 pkt 5.

czynności profilaktycznych w tym miejscu odpowiada inspektor działu ochrony w oddziale penitencjarnym⁵⁰.

Osadzeni mogą szukać także innej możliwości przekazania informacji niż personelowi oddziału penitencjarnego, obawiając się inwigilacji ze strony innych osadzonych. Przykładem są tutaj funkcjonariusze i pracownicy dozoru osadzonych w trakcie ich pracy. Dlatego każdy funkcjonariusz i pracownik wykonujący z osadzonym choćby epizodyczne czynności powinien być przygotowany na realizację czynności profilaktycznych poprzez rozmowę.

Nasłuch / kontrola rozmów

Kolejnym sposobem pozyskiwania informacji jest nasłuch. Biorąc pod uwagę terminologię penitencjarną okreśłany także *kontrolą rozmów*. Mamy tu do czynienia podobnie jak w przypadku obserwacji z pewnymi naturalnymi możliwościami organizmu, w które jesteśmy wyposażeni w każdej sytuacji, a mianowicie słuchem. Umożliwia on nam zdobywanie informacji w bardzo różnych uwarunkowaniach. Kontrolując rozmowy innych osób, możemy skutecznie realizować czynności profilaktyczne. Nasłuch może być prowadzony jako ukryty i jawny.

Nasłuch może być prowadzony bezpośrednio i z takim sposobem mamy do czynienia najczęściej. Jest on oczywiście ograniczony w związku z odległością czy barierami architektonicznymi, co powoduje, że trzeba znajdować się w odpowiedniej odległości od źródła informacji, aby nasłuch był skuteczny. Przykładem tego sposobu jest kontrola zachowania osadzonych w celach realizowana systemowo przez oddziałowych działów ochrony.

Możliwe jest także wykorzystywanie urządzeń. Do nich możemy zaliczyć coraz częściej występujące w oddziałach mieszkalnych interkomy, które przede wszystkim dają możliwość komunikowania się funkcjonariuszy z osadzonymi przebywającymi w celach mieszkalnych. Ale ponadto dają możliwość prowadzenia jednostronnego nasłuchu.

Kolejną możliwością jest kontrola rozmów telefonicznych. W tej sytuacji zgodnie z Ustawą z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy personel więzienny w zakładach karnych typu zamkniętego

⁵⁰ Ibidem, § 8 ust. 2 pkt. 6.

jest zobligowany do kontroli rozmów⁵¹, natomiast w zakładach karnych typu półotwartego i otwartego ma taką możliwość⁵². W trakcie rozmowy telefonicznej może dojść do próby przekazywania informacji bądź dokonywania ustaleń z osobami spoza jednostki penitencjarnej dotyczącej jej bezpieczeństwa, np. na temat przemytu przedmiotów niedozwolonych. Osadzony może także przekazywać rodzinie obawy o swoje bezpieczeństwo osobiste, np. zagrożenie ze strony współosadzonych lub własne zamiary dotyczące podjęcia próby samobójczej czy próby ucieczki. Poza rozmowami telefonicznymi osadzeni mają także możliwość korzystania, za zgodą dyrektora, z innych środków łączności⁵³. W praktyce są to najczęściej komunikatory internetowe. W trakcie tego typu kontaktów także może dochodzić do wymiany informacji, na które z punktu widzenia bezpieczeństwa powinniśmy zwrócić uwagę.

Tabela 4.

Sposób realizacji czynności profilaktycznych	Mocne strony	Słabe strony
nasłuch / kontrola rozmów	– możliwość skorzystania z nasłuchu w każdym momencie, – możliwość reagowania w sytuacjach sytuacji nagłych, – możliwość wykorzystania dodatkowych narzędzi np. telefonu, interkomu, – szeroka możliwość stosowania zarówno w sposób jawny, jak i ukryty	– możliwość wystąpienia szumów komunikacyjnych powodujących zniekształcenie komunikatu, – możliwość manipulowania informacją przez osadzonych

Wady i zalety nasłuchu / kontroli rozmów jako sposobu pozyskiwania informacji w zakładzie karnym / areszcie śledczy

Źródło: opracowanie własne

⁵¹ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy, art. 90 pkt. 9 – rozmowy telefoniczne skazanych lub rozmowy skazanych prowadzone za pomocą innych środków łączności podlegają kontroli administracji zakładu karnego, chyba że dyrektor zakładu karnego podejmie decyzję o odstąpieniu od kontroli; decyzje o odstąpieniu odnotowuje się w Centralnej Bazie Danych Osób Pozbawionych Wolności.

⁵² Ibidem, art. 90 pkt 11 i art. 92 pkt 14 – rozmowy telefoniczne skazanych lub rozmowy skazanych prowadzone za pomocą innych środków łączności mogą podlegać kontroli administracji zakładu karnego.

⁵³ Ibidem, art. 105 § 1.

Analiza dokumentacji

Sformalizowanie i zakres rozwiązań obecny na wielu płaszczyznach funkcjonowania zakładów karnych i aresztów śledczy powoduje, że formacja ma do czynienia z dużą ilością dokumentacji materializującej się zarówno w formie tradycyjnej (papierowej), jak i baz danych.

Duża część dokumentacji dotyczy osadzonych i może w różnych sytuacjach okazać się cennym źródłem pozyskiwania informacji także tych mających związek z bezpieczeństwem. Funkcjonariusze i pracownicy w trakcie realizacji codziennych obowiązków często dokonują ich analiz.

Jak zauważa L.F. Korzeniowski, metody odczytu dokumentów mogą być wystarczające dla uzyskania wartościowej informacji bądź też mogą stanowić jedynie wstęp do dalszych badań. Odczytywanie informacji z dokumentów polega na reakcji receptorów zmysłowych na bodźce oraz interpretowanie tych wrażeń (spostrzeganie).

W zależności od rodzaju badanego podmiotu informacje utrwalone w postaci dokumentów mogą się znacznie różnić pod względem treści, formy, sposobu klasyfikacji⁵⁴.

Zdaniem M. Kostery i P. Krzyworzeki w przypadku niektórych trendów badawczych dokumenty pisane są szczególnie istotne. Organizacje na przykład produkują wiele tekstów, w tym skierowane do własnych uczestników, jak i na zewnątrz, do otoczenia (...) ⁵⁵.

Natomiast w ocenie T. Pilcha i T. Bauman'a badanie dokumentów i materiałów jest techniką badawczą służącą do gromadzenia wstępnych, opisowych, także ilościowych informacji o badanej instytucji czy zjawisku wychowawczym. Jest także techniką poznawania biografii jednostek i opinii wyrażonych w dokumentach⁵⁶.

W trakcie stosowania czynności profilaktycznych możemy także wykorzystywać dokumentację i to bardzo zróżnicowaną. Informacje czasami szczegółowe dotyczące osadzonych bądź zjawisk z nimi związanych mogą dać odpowiedź na nurtujące pytania w sferze bezpieczeństwa. Dokonując pewnego usystematyzowania, można wyróżnić dokumentację formalną

⁵⁴ L.F. Korzeniowski, *Podstawy...*, op. cit., s. 57.

⁵⁵ M. Kostera, P. Krzyworzeki, *Etnografia*, (w:) *Badania Jakościowe. Podejścia i teorie*. Tom I, (red.) Dariusz Jemielniak, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2012, s. 177.

⁵⁶ T. Pilch, T. Bauman, *Zasady...*, op. cit. s. 98.

i nieformalną⁵⁷. Na potrzeby niniejszej analizy przyjęto podział dokumentacji na:

- wytwarzaną przez personel penitencjarny,
- wytwarzaną przez inne instytucje,
- wytwarzane przez osadzonych i osoby z nimi związane.

W każdym z wyżej wymienionych przypadków możemy znaleźć informacje powiązane z bezpieczeństwem. Przy analizowaniu dokumentacji osobopoznawczej osadzonych znajdziemy szereg informacji dotyczących cech i skłonności więźniów, które mogą wpływać na ich dalsze zachowanie w trakcie odbywania kary pozbawienia wolności. Znajdziemy tam informacje dotyczące np. prób samobójczych, innych rodzajów autoagresji, prób ucieczek, napaści na funkcjonariuszy, napaści na współosadzonych, uczestniczenia w podkulturze przestępczej, udziału w zbiorowych wystąpieniach, użycia w stosunku do osadzonych środków przymusu bezpośredniego⁵⁸, prób zażywania, przemycania lub handlu substancji zabronionych itp. Te informacje, choć ogólnie dostępne, muszą być zauważone i często skojarzone z innymi sygnałami, aby dały pełny obraz sytuacji.

Przy szeregu dokumentów wytwarzanych w formie tradycyjnej Służba Więzienna dysponuje także Centralną Bazą Danych Osób Pozbawionych Wolności⁵⁹, która stanowi olbrzymie źródło informacji i na przestrzeni lat obejmuje coraz więcej obszarów związanych z funkcjonowaniem osadzonych. Elektroniczne źródła informacji są przebogate i dają niezwykle duże możliwości pozyskiwania z nich danych⁶⁰. Centralna Baza Danych Osób Pozbawionych Wolności przede wszystkim ma ułatwiać realizację zadań przez personel i funkcjonowanie jednostek penitencjarnych, ale w sytuacjach prób dotarcia do pożądanej wiedzy, którą często łączymy z wielu elementów, może stać się niezwykle pomocna.

Kolejną grupą dokumentów gdzie stosowanie czynności profilaktycznych znajduje uzasadnienie, są te wytwarzane i dostarczane przez inne służby i podmioty mające związek z osadzonymi. W tej grupie mogą

⁵⁷ Zob. M. Łuczewski, P. Bednarz-Łuczevska, *Analiza dokumentów zastanych*, [w:] *Badania jakościowe. Metody i narzędzia*. Tom II, (red.) Dariusz Jemielniak, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2012.

⁵⁸ Zob. R. Nowacki, *Szkolenie zawodowe funkcjonariuszy Służby Więziennej w zakresie użycia środków przymusu bezpośredniego*, [w:] *Szkolenie funkcjonariuszy Służby Więziennej w zakresie użycia środków przymusu bezpośredniego. Wprowadzenie do problematyki*, (red.) T. Kośmider, Wydawnictwo Episteme, Wyższa Szkoła Kryminologii i Penitencjarystyki w Warszawie, Warszawa 2020.

⁵⁹ Centralna Baza Danych Osób Pozbawionych Wolności, Centralny Zarząd Służby Więziennej, Warszawa 2020.

⁶⁰ L.F. Korzeniowski, *Podstawy...*, op. cit., s. 219.

pojawić się opinie z miejsc zamieszkania, wywiady kuratorskie, opinie z pobytu w innych placówkach (np. ośrodkach wychowawczych). Przy analizie tego rodzaju dokumentów możemy skojarzyć niekorzystne zdarzenia, do których dochodzi w jednostce penitencjarnej z wcześniejszym zachowaniem osadzonego w innych pozawięziennych sytuacjach. Informacje w nich zawarte nie konieczne muszą wprost dawać rozstrzygnięcie problemowego zjawiska, ale mogą być cenną wskazówką sugerującą na co zwrócić uwagę by dotrzeć do setna problemu.

Trzecim rodzajem materiałów, które mogą wspomóc stosowanie czynności profilaktycznych jest analiza pism i listów (także nieoficjalnych) generowanych przez osadzonych bądź kierowanych do osadzonych. Tutaj możemy mieć do czynienia z bardzo różnymi sytuacjami. W przypadku nieoficjalnych informacji przechwyconych przez personel więzienny możemy zdobyć informacje dotyczące planowanych działań przez osadzonych dotyczących np. zbiorowych wystąpień, znęcania się nad współosadzonymi, prób ucieczek, napaści na funkcjonariuszy, posiadania lub prób przemytu przedmiotów niedozwolonych, a także problemów osobistych spowodowanych np. sytuacją rodzinną albo zadłużeniem u współwięźniów itp.

W omawianiu analizy dokumentacji, jako sposobu pozyskiwania informacji, warto zaznaczyć, że w większości sytuacji nie jest potrzebny kontakt z samym osadzonym. Może się ona odbywać w dowolnym pomieszczeniu, biurze – także części administracyjnej więzienia. Wymaga jednak umiejętności wielopłaszczyznowego patrzenia na dane i często wysortowania z enigmatycznej treści konkretnej informacji.

Tabela 5.

Sposób realizacji czynności profilaktycznych	Mocne strony	Słabe strony
analiza dokumentacji	– możliwość realizacji w dowolnym miejscu, – brak konieczności kontaktu z osadzonym, – stały dostęp do materiałów przez wybrane osoby	– duża ilość treści wymagają analizy, – możliwość szyfrowania niektórych zapisów

Wady i zalety analizy dokumentacji jako sposobu pozyskiwania informacji w zakładzie karnym / areszcie śledczym

Źródło: opracowanie własne

Osobowe źródła informacji

Kolejnym sposobem pozyskiwania informacji są sami osadzeni, którzy w świadomy sposób współpracują w tym zakresie z personelem więziennym. Termin – osobowe źródła informacji – wydaje się bardziej właściwy w kontekście działań policyjnych czy wywiadowczych, jednak określa on trafnie sytuację, z którą mamy do czynienia także w jednostkach penitencjarnych; należy zaznaczyć, że nie mamy tu do czynienia z czynnościami operacyjnymi. Wyjaśniając, należy wskazać, że regulacje prawne dotyczące Służby Więziennej mówią o „pomocy innych osób”⁶¹ w stosowaniu czynności profilaktycznych.

W ogólnym ujęciu, osobowe źródła informacji (OZI) – to osoba współpracująca z organami bezpieczeństwa państwa⁶², a informator – to osoba, która dostarcza komuś informacji na określony temat⁶³.

Jak zauważa R. Teluk, źródłami informacji mogą być osoby w różnym wieku, a także różnej płci, o różnym wykształceniu, pochodzeniu społecznym i wyznaniowym, należące do różnych środowisk społecznych, wykonujące różne zawody itp.⁶⁴.

W środowisku osadzonych mamy do czynienia z bardzo zróżnicowaną zbiorowością. Część osadzonych z różnych powodów decyduje się przekazywać informacje o działaniach i planach współosadzonych administracji więziennej. Autor, opierając się na swoim doświadczeniu, może stwierdzić, że częstokroć pozyskanie osobowego źródła informacji bywa łatwiejsze niż jego utrzymanie. W postępowaniu z osobowym źródłem informacji wymagany jest wyjątkowy profesjonalizm objawiający się dyskrecją i pewną delikatnością w działaniu. Należy pamiętać o tym, że osadzeni bardzo intensywnie obserwują i analizują wzajemne działania i w sytuacji zdemaskowania źródła mogą podjąć działania odwetowe służące wymierzeniu osadzonemu współpracującemu z personelem więziennym „kary” na własną rękę.

Kolejną koniecznością w przypadku tak pozyskanych informacji jest ich szybka weryfikacja. Należy przewidzieć sytuację, prób manipulowania funkcjonariuszami i pracownikami jednostek penitencjarnych, w celu

⁶¹ Ustawa z dnia 9.04.2010 r. o Służbie Więziennej, art.19a. 5, 6, 7.

⁶² [https://pl.wikipedia.org/wiki/Osobowe_%C5%BAr%C3%B3d%C5%82o_informacji#CITEREFMusia%C5%82_\(red.\)2006](https://pl.wikipedia.org/wiki/Osobowe_%C5%BAr%C3%B3d%C5%82o_informacji#CITEREFMusia%C5%82_(red.)2006) – (dostęp: 29.08.2023 r.)

⁶³ <https://wsjp.pl/haslo/podglad/33964/informator/4321709/osoba> – (dostęp: 29.08.2023 r.).

⁶⁴ R. Teluk, *Osobowe źródła informacji jako jedna z metod operacyjnego działania organów policyjnych*, Zeszyty Prawnicze 13.4/2013, Wydawnictwo UKSW, Warszawa 2013, s. 180.

wprowadzenia w błąd lub próby sprowokowania konkretnych decyzji np. w stosunku do niewygodnych współosadzonych.

Należy też mieć świadomość, że wiarygodne osobowe źródła informacji dają największą możliwość pozyskania cennej wiedzy. Osadzeni funkcjonujący bezpośrednio w środowisku pozyskują wielokrotnie informacje osobiście od osób przygotowujących sytuacje związane z zagrożeniem bezpieczeństwa zakładów karnych, aresztów śledczych czy konwoju.

Tabela 6.

Sposób realizacji czynności profilaktycznych	Mocne strony	Słabe strony
Osobowe źródła informacji	– bezpośrednia informacja ze środowiska osadzonych, – niezakodowany przekaz informacji – aktualność informacji	– możliwość manipulowania personelem więziennym poprzez przekazywanie nieprawdziwych informacji, – możliwość narażenia osadzonego na nieprzychylność współosadzonych

Wady i zalety osobowych źródeł informacji w zakładzie karnym / areszcie śledczym
Źródło: opracowanie własne

Sytuacje sprzyjające stosowaniu sposobów pozyskiwania informacji na przykładzie systemu kontroli

Okoliczności sprzyjających pozyskiwaniu informacji podczas stosowania czynności profilaktycznych na terenie jednostek penitencjarnych jest bardzo wiele. Jako przykład autorzy posłużą się przedsięwzięciem ochronnym w postaci systemu kontroli, które realizowane są przez funkcjonariuszy Służby Więziennej, a wybrane również przez pracowników tej formacji.

Poprzez kontrolę należy rozumieć badanie zgodności stanu istniejącego ze stanem postulowanym, ustalenie zasięgu i przyczyn rozbieżności, przekazanie wyników tego ustalenia, a czasem i wynikających stąd

dyspozycji zarówno podmiotowi kontrolowanemu, jak i podmiotowi organizacyjnie zwierzchniemu⁶⁵.

Należy zaznaczyć, że Służba Więzienna realizuje wiele rodzajów kontroli. A duża część z nich znalazła zdefiniowanie i opis zasad realizacji w wewnętrznych regulacjach formacji.

W celu zapewnienia bezpieczeństwa i porządku oraz zapobiegania popełnianiu przestępstw w zakładach karnych i aresztach śledczych oraz miejscach pracy skazanych lub tymczasowo aresztowanych można przeprowadzać:

- 1) kontrolę pobieżną;
- 2) kontrolę osobistą;
- 3) kontrolę cel i innych pomieszczeń w oddziałach mieszkalnych;
- 4) kontrolę pomieszczeń poza oddziałami mieszkalnymi;
- 5) kontrolę paczek, przedmiotów i bagaży;
- 6) kontrolę pojazdów, którymi są przewożeni skazani lub tymczasowo aresztowani do i z miejsca pracy poza zakładem karnym lub aresztem śledczym;
- 7) kontrolę miejsc pracy skazanych lub tymczasowo aresztowanych poza terenem zakładu karnego lub aresztu śledczego⁶⁶.

W trakcie każdej kontroli realizowanej na terenie jednostek penitencjarnych może zdarzyć się, że realizujące ją osoby zdobędą informacje, które powinny wzbudzić ich refleksje w kontekście zagrożeń bezpieczeństwa. W poniższej analizie autorzy odnoszą się do wybranych rodzajów tej czynności.

⁶⁵ J. Boć, *Pojęcie i zasięg kontroli* [w:], *Prawo administracyjne*, (red.) J. Boć, Kolonia Limited, Wrocław 2010, s. 378.

⁶⁶ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy, art. 223f. Zob. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 grudnia 2022 r. w sprawie szczegółowego sposobu przeprowadzania kontroli skazanych, tymczasowo aresztowanych, miejsc i przedmiotów oraz określenie wzorów protokołów tych kontroli.

Jeżeli chodzi o kontrolę pobieżną⁶⁷ to czynność tą, zgodnie z Ustawą z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy, należy zrealizować obowiązkowo⁶⁸:

- 1) każdorazowo po wyjściu i przy powrocie do celi osoby kontrolowanej;
- 2) przed opuszczeniem miejsca zatrudnienia i po powrocie do niego osoby kontrolowanej.

Odnalezione rzeczy w trakcie tego przedsięwzięcia mogą świadczyć o przygotowaniach osadzonego do zachowań agresywnych, autoagresywnych, przygotowaniach do ucieczki bądź próbie pozyskania przedmiotów niedozwolonych. Kontrola może także wywołać bądź ujawnić nienaturalne zachowanie osadzonego, co może sygnalizować podwyższony poziom emocji lub stan po zażyciu substancji psychoaktywnej.

Kolejną kontrolą, z którą możemy mieć do czynienia, jest kontrola osobista⁶⁹. W jej trakcie także możemy zdobyć szereg informacji, które powinny zwrócić naszą uwagę w związku z bezpieczeństwem.

W trakcie oględzin ciała możemy zaobserwować m.in. ślady świadczące o tym, że dochodzi do znęcania się nad osadzonym, są to np. siniaki, zadrapania, rany po przypaleniach papierosem itp. Stwierdzone urazy mogą także świadczyć o dokonywaniu przez osadzonego aktów autoagresywnych. Innym niepokojącym sygnałem mogą być świeże taaże, których w warunkach więziennych nie wolno wykonywać. Także

⁶⁷ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy, art. 223g.

§ 1. Kontrola pobieżna polega na powierzchniowym sprawdzeniu odzieży, obuwia, przedmiotów znajdujących się na ciele osoby kontrolowanej lub przez nią posiadanych.

§ 2. Kontrolę pobieżną przeprowadzają funkcjonariusze Służby Więziennej tej samej płci co osoba kontrolowana.

§ 3. W wypadku, gdy kontrola pobieżna musi być przeprowadzona bezzwłocznie ze względu na okoliczności mogące stanowić zagrożenie życia lub zdrowia ludzkiego, może ją przeprowadzić osoba innej płci niż osoba kontrolowana.

§ 4. Kontroli pobieżnej dokonuje się wzrokowo i manualnie lub za pomocą środków technicznych przeznaczonych do wykrywania przedmiotów niedozwolonych lub substancji psychoaktywnych, sprawdzenia biochemicznego lub z wykorzystaniem psa służbowego wytresowanego do wyszukiwania przedmiotów niedozwolonych lub substancji psychoaktywnych.

§ 5. W wypadku ujawnienia podczas kontroli pobieżnej przedmiotu niedozwolonego lub substancji psychoaktywnej przeprowadza się kontrolę osobistą.

⁶⁸ Występują odstępstwa od tej zasady.

⁶⁹ Ustawa z dnia 6.04.1997 r. Kodeks karny wykonawczy, art. 223h. § 1.

Kontrola osobista polega na sprawdzeniu:

- 1) osoby kontrolowanej, jej odzieży, obuwia oraz przedmiotów, które znajdują się na jej ciele, bez odsłaniania przykrytej odzieżą powierzchni ciała oraz
- 2) osoby kontrolowanej, jej odzieży, obuwia oraz przedmiotów, które znajdują się na jej ciele, z odsłonięciem przykrytych odzieżą powierzchni ciała w zakresie niezbędnym do odebrania przedmiotu niedozwolonego lub substancji psychoaktywnej, oraz
- 3) jamy ustnej, nosa, uszu, włosów oraz miejsc trudno dostępnych osoby kontrolowanej, oraz
- 4) miejsc intymnych osoby kontrolowanej.

tatuże świadczące o cechach i predyspozycjach osadzonego lub związku ze światem przestępczym, które mogą sygnalizować, że osadzony może być potencjalną ofiarą lub przeciwnie może być osobą dominującą lub agresywną. Zauważyć możemy także naskórne zmiany chorobowe, które nawet w oczach laika powinny wywołać zaniepokojenie związane ze stanem zdrowia osadzonego. W przypadku dokonywania tego typu kontroli na przestrzeni czasu przez tych samych funkcjonariuszy podobne zaniepokojenie powinna wzbudzić widoczna utrata wagi przez osadzonego. Odwracając sytuację, zainteresowanie powinien także wywołać znaczący przyrost wagi, szczególnie związany z bardzo intensywnie postępującą budową muskulatury, którą trudno wypracować bez zabronionych substancji wspomagających przyrost tkanki mięśniowej.

Analiza kolejnych kontroli i praktyczny sposób ich przeprowadzania może nasunąć także szereg wniosków łączących je ze stosowaniem czynności profilaktycznych. Niewątpliwie kontrole pomieszczeń i przedmiotów mogą także wywoływać refleksje dotyczące bezpieczeństwa.

Warto zaznaczyć, że w trakcie przeprowadzanych kontroli wykorzystuje się większość sposobów pozyskiwania informacji wskutek stosowania czynności profilaktycznych.

Zakończenie

Jak wskazuje W. Mazurek funkcjonowanie zakładu karnego czy aresztu śledczego obejmuje szereg dziedzin, wśród których „zapewnienie bezpieczeństwa i porządku” jest fundamentalne i warunkuje właściwą realizację pozostałych funkcji jednostki organizacyjnej⁷⁰.

Biorąc to pod uwagę, bezpieczeństwo traktowane powinno być jako proces, nieustający ciąg działań będący reakcją na możliwe zagrożenia. W tę koncepcję wpisuje się bezpośrednio stosowanie czynności profilaktycznych, które pozwalają na bieżąco, poprzez zarządzanie informacją, niwelować i minimalizować zagrożenia.

Powyższa analiza każe zastanowić się nad wypracowaniem nowych rozwiązań w zakresie zarządzania informacją w zakładach karnych i aresztach śledczych. Przykładem takiego działania powinno być wykorzystanie w szerszym zakresie narzędzia w postaci możliwości

⁷⁰ W. Mazurek, G. Fuchs, *Intuicja ...*, op. cit., s. 15.

monitorowania obrazu lub dźwięku⁷¹. Monitorowany obraz lub dźwięk może być utrwalany za pomocą odpowiednich urządzeń i stanowić integralną część dokumentacji. Rozwiązanie to umożliwi wykorzystanie materiału źródłowego, co może wyeliminować błędy interpretacyjne, które mogą wystąpić w przekazie pisemnym lub ustnym.

Warto także byłoby wypracować zunifikowaną terminologię związaną ze sposobami pozyskiwania informacji. Obecnie mamy do czynienia z niesformalizowaną terminologią, określającą sposoby pozyskiwania informacji w ramach stosowanych czynności profilaktycznych.

Zjawisko czynności profilaktycznych w tym obszarze, ale także w wielu innych wymaga analiz podpartych profesjonalnymi badaniami problemowymi. Na zjawisko należy spojrzeć kompleksowo od regulacji prawnych, poprzez rozwiązania instytucjonalne do funkcjonariusza czy pracownika jako najważniejszego ogniwa każdego systemu. Mówiąc o personelu penitencjarnym, należy zastanowić się nad predyspozycjami osób na poszczególnych stanowiskach, a dalej systemem ich szkoleń.

⁷¹ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy, art.73a.

Bibliografia

- Boć J., *Pojęcie i zasięg kontroli* [w:], *Prawo administracyjne*, (red.) J. Boć, Kolonia Limited, Wrocław 2010.
- Ciesielska M., Wolnik-Boström K., Öhlander M., *Obserwacja*, [w:] *Badania jakościowe. Metody i narzędzia*. Tom II, (red.) D. Jemielniak, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Czarkowski J.J. i Strzelec M., *Praca badawcza penitencjarysty*, Wydawnictwo Episteme, Wyższa Szkoła Kryminologii i Penitencjarystyki, Warszawa 2020.
- Denzin N. K., Lincoln Y. S., *Metody badań jakościowych. Tom II*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2014.
- Dźwigoł H., *Założenia do budowy metodyki badawczej*, Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej. Organizacja i zarządzanie, Tom 78, Gliwice 2015.
- Grabowski M., Zając A., *Dane, informacja, wiedza – próba definicji*, Zeszyty Naukowe nr 798, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Kraków 2009.
- Korzeniowski L.F., *Podstawy nauk o bezpieczeństwie. Wydanie II. Zarządzanie Bezpieczeństwem*, Difin, Warszawa 2017.
- Kostera M., Krzyworzeka P., *Etnografia*, [w:] *Badania Jakościowe. Podejścia i teorie*. Tom I, (red.) Dariusz Jemielniak, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2012.
- Lidel K., Piasecka P., Aleksandrowicz T.R., *Analiza informacji. Teoria i praktyka*. Difin SA., Warszawa 2012.
- Łuczewski M., Bednarz-Łuczevska P., *Analiza dokumentów zastanych*, [w:] *Badania jakościowe. Metody i narzędzia*. Tom II, (red.) Dariusz Jemielniak, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2012.
- Moczydłowski P., *Drugie życie więzienia*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1991 r.
- Nowacki R., *Dowódca zmiany w Służbie Więziennej – aspekty prawne i wykonawcze*, „The Prison Systems Review” 2022, nr 115, Szkoła Wyższa Wymiaru Sprawiedliwości.
- Nowacki R., *Szkolenie zawodowe funkcjonariuszy Służby Więziennej w zakresie użycia środków przymusu bezpośredniego*, [w:] *Szkolenie funkcjonariuszy Służby Więziennej w zakresie użycia środków przymusu bezpośredniego. Wprowadzenie do problematyki*, (red.) T. Kośmider, Wydawnictwo Episteme, Wyższa Szkoła Kryminologii i Penitencjarystyki w Warszawie, Warszawa 2020.
- Nowacki R., Kostera K., *Zastosowanie kształcenia zdalnego w doskonaleniu zawodowym funkcjonariuszy Służby Więziennej na przykładzie Kursu dla funkcjonariuszy służby więziennej pełniących służbę na stanowisku monitorowego* [w:] *Wybrane aspekty kształcenia funkcjonariuszy służb mundurowych*, (red.) M. Strzelec, Warszawa 2022.

- Nowacki Z., *Zasadność stosowania czynności profilaktycznych w jednostkach penitencjarnych*, [w:] *Prawo i porządek publiczny*, (red.) M. Kuryłowicz, M. Strzelec, Szkoła Wyższa Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2022 r.
- Pilch T., Bauman T., *Zasady badań pedagogicznych. Strategie ilościowe i jakościowe*, Wydawnictwo Akademickie „Żak” (wydanie drugie poprawione i rozszerzone), Warszawa 2001.
- Pomiankiewicz J., *Podstawy zarządzania organizacją – specyfika więziennictwa (wybrane zagadnienia)*, [w:] *Zarządzanie dynamiczne w Służbie Więziennej – podręcznik refleksyjnej praktyki*, (red.) M. Strzelec, W. Kołodziejczyk, Wydawnictwo DiG, Szkoła Wyższa Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2021.
- Sienkiewicz P., *Wartościowanie informacji w systemach zarządzania*, Współczesne Problemy Zarządzania Nr 2/2018, Zeszyty Naukowe Wydziału Informatycznych Technik Zarządzania Wyższej Szkoły Informatyki Stosowanej i Zarządzania, Warszawa 2018.
- Strzelec M., Nowacki R., *Oddział mieszkalny jako fundamentalny element w bezpieczeństwie penitencjarnym – rola oddziałowego*, „The Prison Systems Review” 2022, nr 117.
- Szyłkowska M., *Bezpieczeństwo informacyjne państwa. Wybrane problemy*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2019.
- Teluk R., *Osobowe źródła informacji jako jedna z metod operacyjnego działania organów policyjnych*, Zeszyty Prawnicze 13.4 / 2013, Wydawnictwo UKSW, Warszawa 2013.
- Werbiński J., *Information as an element of security in the penitentiary (based on polish solutions)*, Jurnal of security and sustainability issues, 2021 Volume 11.
- Werbiński J., *Monitorowy – rola i zadania w systemie bezpieczeństwa penitencjarnego*, The Prison Systems Review nr 115, Szkoła Wyższa Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2022.
- Werbiński J., *Git online*, „Forum Penitencjarne” 2011, nr 8, Centralny Zarząd Służby Więziennej.
- Werbiński J., *Boże kopsnij rozum, czyli kilka prawd o grypsersze*, Polska the Times – Głos Wielkopolski – Magazyn, Poznań 2015.

Akty prawne:

Ustawa z dnia 9.04.2010 r. o Służbie Więziennej.

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy.

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 grudnia 2022 r. w sprawie szczegółowego sposobu przeprowadzania kontroli skazanych, tymczasowo aresztowanych, miejsc i przedmiotów oraz określenie wzorów protokołów tych kontroli.

Zarządzenie Nr 2/23 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 09. 01. 2023 r., w sprawie sposobów ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej, sposobów ochrony i konwojowania skazanych oraz tymczasowo aresztowanych i zadań

ochronnych funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej oraz pracowników przywieziennych zakładów pracy.

Zarządzenie nr 23/2018 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 18. 04. 2018 r. w sprawie tworzenia i organizacji oddziałów penitencjarnych w zakładach karnych i aresztach śledczych.

Zarządzenie nr 19/16 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 14.04.2016 r. w sprawie szczegółowych zasad prowadzenia i organizacji pracy penitencjarnej oraz zakresu czynności funkcjonariuszy i pracowników działów penitencjarnych i terapeutycznych oraz oddziałów penitencjarnych.

Opracowanie - *Centralna Baza Danych Osób Pozbawionych Wolności*, Centralny Zarząd Służby Więziennej, Warszawa 2020.

Netografia:

<https://www.sw.gov.pl/strona/Statystyka>, dostęp 30 maja 2023r. Roczna informacja statystyczna za rok 2022, Ministerstwo Sprawiedliwości – Centralny Zarząd Służby Więziennej.

<https://pl.wikipedia.org/wiki/Informacja>.

<https://flstrefa.pl/informacja.html>.

[https://pl.wikipedia.org/wiki/Osobowe_%C5%BAr%C3%B3d%C5%82o_informacji#CITEREFMusia%C5%82_\(red.\)2006](https://pl.wikipedia.org/wiki/Osobowe_%C5%BAr%C3%B3d%C5%82o_informacji#CITEREFMusia%C5%82_(red.)2006).

<https://wsjp.pl/haslo/podglad/33964/informator/4321709/osoba> – dostęp dnia.

